

İNTERNET YAYINCILIĞINDA ETİKSEL SORUNLAR

Prof. Dr. Asaf Varol
Fırat Üniversitesi
varol.asaf@gmail.com

ÖZET

1970 li yılların ortalarında Türkiye’de televizyon programları sadece TRT üzerinden paket programlar (önceden kaydedilmiş) şeklinde yayımlanıyordu ve yayınlar sınırlı sürelerde yapılabiliyordu. Yayın kalitesi kötü olmasına karşın siyah beyaz televizyon ekranlarından haber ve programları seyretme imkânına sahip olanlar, ayrıcalıklı gurup olarak nitelendiriliyordu.

Ülkemizde televizyonla yapılan yayıncılıkta 1991 yılından sonra önemli bir değişim sürecine girmiştir. O tarihlerde özel televizyon ve radyoların ardı ardına yasadışı açılması ile birlikte ülkemizde birçok etiksel problemler yaşanmıştır. 1994 yılında 3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun yayımlanincaya kadar etiksel kargaşa ortamı süregelmiştir.

Türkiye internet ile ilk defa 12 Nisan 1993 tarihinde tanışmıştır. Bu teknolojinin ülkeye girmesi ile birlikte internet yayıncılığı diye bir yeni süreç başlamıştır. İnternet yayıncılığı radyo ve televizyon yayıncılığını hatta gazete yayıncılığını kapsamaktadır. Artık birçok gazete çevrimiçi okunabilmekte, radyo ve televizyon yayınları internet üzerinden takip edilebilmektedir.

İnternet yayıncılığı IPTV teknolojisi diye adlandırılan yeni bir yaklaşım içerisine girmiştir. Cep telefonları üzerinden internete bağlanması sonucunda birçok ülkenin radyo ve televizyonlarını dinlemek ve seyretmek mümkün olmaktadır. Ancak sınırsız bu gelişmeler, birçok etik ihlallerin ortaya çıkmasına da sebep olabilmektedir.

Bu çalışmada internet yayıncılığında yaşanan bazı etik olaylar ele alınacaktır. Halen medya yayıncılığı alanında uygulanmakta olan mevzuat eksiklikleri analiz edilecek ve internet yayıncılığındaki etiksel problemlerin giderilebilmesi amacıyla bazı öneriler sunulacaktır.

ABSTRACT

ETHICAL PROBLEMS OF INTERNET PUBLISHING

In the middle of 1970s, television programs were broadcasted as packet programs (recorded previously) via TRT and broadcasting durations of the programs were limited. Although the quality of broadcasts were bad, the people who could have facility to watch the news and programs on the black white television screens counted as privileged groups.

The broadcasting with the television has changed seriously in 1991 in Turkey. After a lot of private local and national radio and television companies have been established illegally at that time, more ethical problems occurred in Turkey. The ethical chaos atmosphere has continued until the Law numbered 3984 on the Establishment of Radio and Television Enterprises and Their Broadcasts has become effective in 1994.

Turkey met firstly with internet on April 12, 1993. After entering of this technology into country a new period has begun called internet publishing. Internet publishing covers radio and television broadcasting even newspaper publishing. A lot of newspaper can be read online and radio and television broadcastings can be followed on internet.

Internet publishing enters into a new approach called IPTV Technology. It is possible to listen to radios and to watch television programs over the entire world using internet facilities on the cellular phones. But these unlimited developments cause a lot of ethical problems.

In this paper some ethical problems will be discussed that experienced by internet publishing. The lack of the regulations about media will be analyzed and some recommendations will be offered in order to overcome the ethical problems occurred by internet publishing.

GİRİŞ

Türkiye televizyon çalışmalarına 1965 Yılında İstanbul Teknik Üniversitesinde deneme amaçlı kurulan küçük bir verici ile başlamıştır. Ankara Televizyonu 1968

yılında ilk deneme yayınlarını siyah beyaz olarak gerçekleştirmiştir (Türkçe Bilgi, 2011). O yıllarda televizyon yayıncılığı paket programlar şeklinde yürütülmekte idi. Ülkenin belirli illerinde vericiler sayesinde paket programlar parazitli olarak izlenebiliyordu. Birçok ilde televizyon yayınları linklerle diğer illere aktarılıyordu. 1975'li yıllarda kentlerde televizyona sahip olanların sayısı çok azdı. Dönemin muhteşem cihazı üzerinden haberleri dinlemek için komşular belirli evlerde toplanmaları alışlagelmiş bir davranıştı. 1980'li yılların başında Türkiye'de renkli televizyonu olanların sayısı da çok az idi. Renkli televizyonlar 1985 yılından sonra ülkemizde yaygın hale gelmiştir.

1991 yılı televizyon yayıncılığı bağlamında ülkemizde bir dönüm noktasıdır. Daha önceden radyo ve televizyon yayıncılığını elinde bulunduran TRT'nin bu tekeli, yurt dışından yapılan özel televizyon yayınları ile kırılmıştır. O dönemdeki mevcut yasalar yaptırım uygulayamaz durumda kalmıştır. 1994 yılında 3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkındaki Kanun yürürlüğe girinceye kadar, radyo ve televizyon yayıncılığında yerel ve ulusal düzeyde birçok etik ihlaller yaşanmış, mahkemelerde davalar açılmış, radyo ve televizyon vericilerine birçok fiili saldırılar gerçekleşmiştir (Varol, 2003, 2009).

Nisan 1993 yılı ile birlikte Türkiye İnternet ile tanışmıştır. Çağımızın en önemli buluşlarından biri olan İnternet çok hızlı gelişmekte ve kullanıcı sayısı günden güne artmaktadır. Bilgisayar ve İPAD'lerin yanı sıra artık akıllı telefonlarla her yerden İnternet'e girmek ve dünyada olup bitenlerden haberdar olmak mümkündür.

İnternet denildiğinde sadece bilgi kaynağına erişmek akla gelmemektedir. İnternet üzerinden gazete okunabilir, radyo dinlenebilir ya da televizyon seyredilebilir. İnternete erişen birey, birçok medya unsurlarına da ulaşabilmektedir.

Bu çalışmada İnternet yayıncılığı üzerinde karşılaşılan etik problem örnekleri verilecek, mevzuat analizi yapılacak ve bazı öneriler sunulacaktır.

İNTERNET YAYINCILIĞI

İnternet yayıncılığı denildiğinde, İnternet ağı üzerinden sürdürülen yayın türleri anlaşılmaktadır. İnternet yayıncılığını üç temel bölümde incelemek mümkündür. Bunlar İnternet Gazeteciliği, İnternet Yayıncılığı ve İnternet Televizyonculuğudur.

İnternet Gazeteciliği

İnternetin yaygınlaşmadığı dönemlerde yazılı basın önemli bir medya aracı olarak karşımıza çıkmıştır. Türkiye’de ulusal düzeyde yayımlanan gazeteler bölgesel matbaalar kurarak, gazetelerin her bölgeye erken ulaşmasını sağladılar. Örneğin Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerine ya Adana ya da Erzurum’da kurulan matbaalarda basılan günlük gazeteler, araçlarla il merkezlerine dağıtılırdı. Bazen kış mevsimlerinde uygun olmayan hava koşulları yüzünden günlük gazete ancak bir sonraki günde hedeflediği kente ulaşabiliyordu.

Bugün ulusal (yaygın), bölgesel ve yerel gazetelerin birçoğu hem kâğıt üzerine basılarak klasik bağlamda dağıtımı yapılmakta hem de çevrimiçi (online) olarak İnternette yayımlanmaktadır. Kâğıt üzerine basılan gazetelerini aynı zamanda İnternet üzerinde yayımlamayan medya sektörü, çöküntü yaşamış, hatta bazıları yayın hayatına son vermişlerdir. Çünkü İnternetin yaygınlaşması ve bireylerin gazeteleri kendi bilgisayarlarında anında ve ücret ödemedi okuyabilmeleri, kâğıt üzerine basılan gazetelere ilgiyi günden güne azaltmıştır.

Sektörü çok iyi takip eden gazete patronları İnternet üzerinden de gazetelerini hemen yayına sokmuş ve klasik gazete dağıtımından kaybettikleri kazanç açıklarını, çok daha etkili olan çevrimiçi reklamcılıkla kapatmışlardır. Çevrimiçi yayımlanan gazetelerin reklamlardan elde ettikleri gelirlerinin, kâğıda basılı gazetelerden sağladıkları karlarından çok daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

İnternet gazeteciliğini kontrol altında tutmak çok güçtür. Türkiye dışındaki bir ülkede ana bilgisayarlar (server) üzerinden yapılan yayını güncel mevzuat kapsamında denetlemek kolay olmamaktadır. En kolay çözüm uygun yayın yapmayan sitelere Türkiye’de giriş engellenebilir. Buna benzer uygulamalar yapılmaktadır. Bir dönem YouTube sitesinde Türkiye aleyhine yayınlar barındırdığı için yasaklama getirilmişti. Ancak İnternet kullanıcılarının önemli bir bölümü o dönemlerde gene YouTube sitesine dolaylı linkler üzerinden girebilmişlerdir.

Yurt dışında özellikle de ülke aleyhine yayın yapan siteler sık sık IP değiştirerek ya da gazete isminde küçük değişiklikler yaparak yayınlarını sürdürmekte ve kendi yandaşlarına istedikleri haberleri aktarabilmektedir.

İnternet üzerinden gazete yayıncılığı çok basitleşmiş bir hale gelmiştir. Bir site almak ve siteyi uzaktan kontrol etmenin maliyeti yıllık birkaç yüz dolara halledilebilmektedir. Bunun sonucudur ki bazı kişiler bir araya gelerek yurtdışı merkezli bir site üzerinden gazete yayımlayabilmektedir. Bu durumu orta öğretim kurumlarında sıkça uygulanan duvar gazeteciliğine benzetmek mümkündür. Duvara asılan bir pano üzerine öğrenciler makalelerini elle yazar ve asarlar. Şimdi bu durum İnternet üzerinden yapılabilmektedir. Birkaç kişi bir araya gelerek gazete yayıncılığı yapmakta ve hatta gazetelerinde reklam yayımlayarak gelir dahi sağlayabilmektedirler.

İnternet gazeteciliği yapan sitelere mekân ve zamandan bağımsız erişilebildiği için okur kitlesi de çok fazla olabilmektedir. Önceleri basılı gazeteler yerel, bölgesel ya da yaygın (ulusal) gazete olarak sınıflandırılırlardı. Bugün çevrimiçi İnternet gazeteciliği bu ayırımı da ortadan kaldırmıştır. Şöyle ki, bir ilçede yayımlanan çevrimiçi bir yerel gazetenin web sayfasına internet bağlantısı olan her yerden ulaşmak mümkündür. Bu durumdaki bir gazeteyi artık yerel adlandırmak söz konusu olamaz. Bu yerel gazete, okuyucusunun eriştiği uzaklığa bağlı olarak aynı zamanda bölgesel ya da yaygın basın olarak nitelendirilebilir. Bir ilçede yayımlanan yerel gazetenin web sayfasına örneğin Amerika'dan giriş yapan bir okuyucu açısından, bu gazete uluslararası nitelendirilebilir.

İnternet Radyoculuğu

Görsel medya nedeniyle radyo yayıncılığına olan rağbet azalmıştır. Çünkü insanlar bir haber dinlerken o haber ile ilgili görüntüleri de seyretmeyi tercih edebilmektedir. Ancak bugün radyo yayınları hala çok talep görebilmektedir. Özellikle araçla seyahat halinde olan kişilerin müzik ve haber dinleme için seçtikleri yöntemlerin başında radyo yayınları gelmektedir.

Yerel radyo yayıncılığı da 1991 yılından başlayarak günden güne büyük atılım yapmıştır. Genelde FM bandından yapılan yerel yayınlar, o bölgede ikamet edenlerin vazgeçemediği medya araçları olmaya devam etmektedir.

Yerel radyolar üzerinden yapılan yerel reklamlar sayesinde esnaf da satışlarını artırabilmektedir. Bir ildeki bir haber yaygın medya için bir anlam taşımayabilir. Ancak o haber o yöre için çok önemli olabilir ve dinleyici sayısı artabilir.

İnternet radyo yayıncılığı denildiğinde, İnternet üzerinden yayın yapan radyolar anlaşılmaktadır. İnternet bağlantısı olan her yerde bu yayınları dinlemek mümkündür. Bugün yerel radyoların önemli bir bölümü aynı zamanda İnternet üzerinden yayın yapmaktadır. Yerel yayın yapan bazı radyo istasyonları aynı zamanda İnternet üzerinden de yayınlarını çok uzaklara iletebilmektedir. Bu radyolar dünyanın diğer bir ucundaki dinleyiciler tarafından takip edilebilmektedir. Artık bu tür radyoları sadece yerel olarak tanımlamak uygun düşmemektedir.

İnternet üzerinden radyo yayıncılığının maliyeti oldukça düşük seviyelerdedir. Bu yüzden de mevzuat engeli olmadığı takdirde az masraf yapılarak bir radyo stüdyosu kurulabilir. Örneğin komşu devletlerin birinde, şayet kendi mevzuatları engel teşkil etmiyorsa, kırsal alanda kurulan bir radyo istasyonuna müdahale etmek kolay değildir. Türkiye aleyhine propaganda yürüten bazı radyolara (hatta televizyonlara) müdahale edilemediği de bilinmektedir.

İnternet Televizyonculuğu

Görsel yayıncılık o kadar gelişti ki artık cep telefonları üzerinden birçok televizyon yayını hareket halinde iken dahi seyredilebilmektedir. TT Net'in Web TV hizmeti olan Tivibu görsel ve işitsel yayıncılık bağlamında düşük bedeller karşılığında cep telefonları üzerinden televizyon yayınlarını izleme fırsatı sunmaktadır. Tivibu üzerinden yerli ve yabancı TV kanallarına ulaşılabilen, hatta televizyonda yayınlanmış birçok programı yayınlanma tarihinden itibaren belirli bir süre içerisinde istenilen zaman diliminde ve mekândan bağımsız seyretme imkânı sunmaktadır. Tivibu'nun durdur-izle servisi sayesinde belirli kanalların yayını durdurulabilir ve daha sonra bırakılan noktadan itibaren tekrar seyredilebilir. Bu özelliği ile Tivibu aynen bir video cihazı gibi hizmet sunmaktadır (Haber Sarayı, 2011).

Yaygın, bölgesel ve yerel televizyon yayıncılığı arasında önceleri keskin sınırlar bulunmakta idi. Örneğin yerel karasal yayın yapan bir televizyon yayını ancak yayın alanının içerisinde kalındığı süre içerisinde seyretmek mümkün idi. Günümüzde bu sınır da İnternet sayesinde ortadan kalkmıştır. Şayet yerel televizyon kanalı İnternet üzerinden de yayımlanıyorsa, yerel bir televizyon kanalı uluslararası bir seviyeye çıkmış olmaktadır.

ETİKSEL SORUN ÖRNEKLERİ

Ülkemizde maalesef doğruluğu tam araştırılmadan haberler yapılabilmektedir. Doğru olmayan bu tür haberler, kişi haklarına tecavüz olarak nitelendirilebilir. Haberin yanlış olduğu bilahare açıklansa bile, hakkında haber çıkan kişi yıpranmış olmaktadır. Hele düzeltme haberini görmeyenler ise hala eski haberin etkisinde kalarak söz konusu kişi hakkında ön yargılı düşüncelere sahip olabilir.

Vatan Gazetesi Örneği

08 Ağustos 2011 tarihinde Vatan Gazetesinde ... imzasını taşıyan "Kıyak Emeklilik Peşinde" başlığı ile bir haber yapılmıştır. Bu habere göre Prof. Dr. Ali Demir'in ÖSYM'de yaşanan skandallara rağmen istifa etmemesinin nedeninin kıyak emeklilik beklentisinden kaynaklandığı vurgulanıyordu. Güya Prof. Dr. Ali Demir ÖSYM Başkanlığında 6 ay çalıştıktan sonra istifa etmesi durumunda, emekli olduğunda 4100 TL maaş alacağı iddia ediliyordu. Haber Vatan Gazetesinde aşağıdaki biçimde yer almıştır.

'Kıyak' emeklilik peşinde!

ÖSYM Başkanı Ali Demir'in istifaya yanaşmamasının ilginç bir nedeni olduğu iddia edildi

Skandalları ile Türkiye'nin Nisan ayından bu yana gündemini meşgul eden ÖSYM'nin tartışılan Başkanı Prof. Dr. Ali Demir'in istifaya yanaşmamasının ilginç bir nedeni olduğu iddia edildi. YÖK Başkanı Prof. Dr. Yusuf Ziya Özcan'ın, "Ben yerinde olsam istifa ederdim" ve "LYS sürecini bir bitirsin değerlendirecektir" açıklamalarına karşın istifaya yanaşmayan Demir'in özlük haklarının kazanmayı beklediği ifade edildi. İlk olarak göreve 22 Eylül 2010 tarihinde getirilen Demir, bu görevi vekâleten yürüttü. ÖSYM Kanunu'nun çıkmasının ardından Başbakan ve Cumhurbaşkanı'nın imzası ile 29 Mart 2011 tarihinde resmi gazetede ataması yayımlanarak bu kurumun başına asaleten atandı.

Devlet Memurları Kanunu, Emekli Sandığı Kanunu, YÖK Personel Kanunu ve ÖSYM Kanunu'na göre Demir'in bu kurumun emeklilik haklarından yararlanmak için 6 ay görev yapması gerekiyor. Bu sürede asaleten atandığı 29 Mart 2011 tarihinde başlıyor ve 29 Eylül 2011 tarihinde son buluyor. Demir, ÖSYM'nin başında 29 Eylül tarihine kadar kalır ve 6 aylık süresini doldurursa ne zaman emekli olursa olsun, kurumun özlük haklarından yararlanacak. Demir, üniversiteye geri dönüp, profesör olarak çalışsa bile emekliliği ÖSYM Başkanı ek göstergeleri üzerinden hesaplanacak. Yani Demir bugün itibarıyla hesaplandığında yaklaşık 3850-4100 TL arasında bir emekli maaşı alacak. Ancak Demir, 29 Eylül tarihinden önce istifa eder ve üniversitedeki kadrosuna dönerse, sadece profesör unvanıyla emekli olacağından, yaklaşık 2300-2500 civarında bir emekli maaşı alabilecek (Vatan Gazetesi, 2011).

Yukarıdaki haber diğer bazı çevrimiçi gazeteler tarafından da yayımlandı. Haberde "ÖSYM Başkanı Ali Demir'in istifaya yanaşmamasının ilginç bir nedeni

olduğu iddia edildi" ifadesini kullanarak, haberin doğruluğu belirsiz bir kaynağa yönlendirilmiştir. Kaynak verilmediği için de bu haberi muhabirin kendisinin mi türettiği, yoksa gerçekten de güvenilir bir kaynaktan mı bilgi aldığı anlaşılamamaktadır. İletişim etiği açısından ele alındığında, muhabirin yaptığı bu haber bir etik ihlalidir. Çünkü haberin yanlış olduğu, ÖSYM Başkanlığınca bu konuda yapılan açıklama ile ortaya konulmuştur. Açıklamanın metni aşağıda verilmiştir.

"5434 sayılı Kanuna göre; ÖSYM Başkanı veya 1 Ekim 2008'den önce memuriyet hizmeti bulunan herhangi bir memurun,

- atanmış oldukları bir görevin (istisnalar hariç) ek göstergesini hak edebilmesi için 6 ay,

- makam tazminatını hak edebilmesi için 2 yıl çalışması gerekmektedir.

Vatan gazetesi, bu mevzuat bilgisinden yola çıkarak, ÖSYM Başkanının, atanmış olduğu kadronun özlük haklarından yararlanabilmek için 6 ay bekleyeceği sonucuna ulaşmıştır.

Oysaki 6114 sayılı ÖSYM Başkanlığının teşkilat kanununun 4. maddesinin 3. fıkrasında "(3) Başkan, görev süresince kadrosunda bulunduğu üniversitede ücretsiz izinli sayılır. Başkanlık görevi süresince, Başkanın kadrosuyla ilgili özlük hakları devam eder ve bu süreler terfi ve emekliliklerinde hesaba katılır; terfisi başka bir işleme gerek kalmadan süresinde yapılır. Görev süresi biten veya görevinden süresinden önce ayrılan Başkan, başka bir işleme gerek kalmaksızın üniversitedeki kadrosuna geri döner." hükmü yer almaktadır.

Maddeden de görüleceği üzere, ÖSYM Başkanının asıl kadrosu profesörlüktür. Özlük hakları profesörlük üzerinden yürümektedir. ÖSYM başkanlığı görevini yürütürken aylıksız izinli sayılmıştır.

Zaten, ÖSYM Başkanlığının teşkilat kanununda da, ÖSYM Başkanı kadrosu için ayrıca bir ek gösterge veya makam tazminatı belirlenmemiştir" (Memurlar.Net. 2011).

Son zamanlarda ÖSYM gündemden düşmemektedir ve hakkında birçok haber yapılmaktadır. ÖSYM hakkında çıkan haberlere cevap ÖSYM web sayfasından verilmektedir. Tirajı yüksek bir gazetede çıkan asılsız bir habere sadece ÖSYM sayfasından cevap vermek yeterli olur mu? tartışılacak bir konudur.

ÖSYM'nin yaptığı sınavlar elbette ki çok büyük bir kitleyi yakından ilgilendirmektedir. Yanlış bir haber büyük infiallere sebebiyet verebilir. Güncel bir konu olması bakımından aşağıdaki diğer bir olayı etik açısından inceleyelim.

ÖSYM'nin web sayfasında 10.08.2011 tarihinde aşağıdaki basın açıklaması yapılmıştır.

"Hürriyet Gazetesi bugün (10.08.2011 tarihinde) yaptığı haberde, LYS'ye giren 4 öğrencinin tercih formlarında değişiklik olduğunu belirtmekte, adaylar da 5 Ağustos'ta sistemde aynen görünen tercihlerinin 6 Ağustos'ta değiştiğini, hatta tercih listelerinde olmayan üniversitelerin ilk ve tek tercihleri olarak görüldüğünü ifade etmekte ve bu nedenle kurumumuz hakkında suç duyurusunda bulunacaklarını söylemektedirler.

ÖSYM tarafından haberde ismi geçen adaylarla ilgili tek tek yapılan incelemede aşağıdaki şu hususlar tespit edilmiştir:

1- Tercihlerinin değiştirildiğini söyleyen 4 aday aynı lisenin öğrencileridir.

2- 4 adayın da tercihleri, tercih işlemlerinin son günü olan 05.08.2011 tarihinde değiştirilmiştir.

3- Söz konusu adayların tercihleri 21:23, 21:27, 21:30 ve 21:35 saatlerinde peş peşe değiştirilmiştir.

4- Bu 4 adayın tercih işlemlerine ait son gün ve aynı saat diliminde yapılan değişiklikler aynı IP numarasına aittir" (ÖSYM, 2011).

"...Bir kez daha belirtmekte fayda var ki ÖSYM tarafından geçerli olan TC kimlik numarası ve adaya ait şifreyle sistem üzerinden yapılan tercihlerdir. Bu adayların da TC kimlik numaraları ve kişiye özel şifreleriyle tercih işlemi gerçekleştirilmiştir. Unutulmamalıdır ki şifre kişiye özeldir ve asla bir başkasıyla paylaşılması gerekir. Haberdeki 4 adayın şüphelendikleri bir durum varsa Savcılığa bildirmeleri gerekmektedir".

Yukarıdaki basın açıklaması Türkiye’de basın etiğine pek önem verilmediğinin göstergesidir. Hürriyet Gazetesi bu haberi manşetten vererek, 1,5 milyonun üzerinde sınava giren öğrencileri ve ailelerini tedirgin etmiştir. ÖSYM’nin yaptığı basın açıklamasına bakılırsa ve şayet bu dört öğrencinin ifadeleri doğru ise, muhtemelen TC numaralarını ve şifrelerini başkalarına vermelerinin sonucu bu olay meydana gelmiş olabilir. Bu 4 öğrencinin aynı lise öğrencisi olmaları ve aynı IP üzerinden peş peşe değişikliklerin yapılması, kargaşa yapmaya yönelik bilinçli yapılmış bir hareket olarak değerlendirilebilir.

Yukarıda verilen iki örnek İnternet Gazeteciliği üzerinden yapılan etik ihlalleridir. Ancak bu gazete haberlerini referans alıp yaygın veya yerel radyo ve televizyon programlarında okuyan veya yorumlayan medya kuruluşları da dolaylı olarak etik ihlalini sürdürmüşlerdir.

ETİKSEL SORUN TÜRLERİ

İnternet üzerinde yayımlanan medya unsurlarında (gazete, radyo, TV vb.) çok farklı etiksel olaylar yaşanmaktadır. Bu etiksel olayları aşağıdaki gruplar altında incelemek mümkündür.

Özel Yaşamın Deşifre Edilmesi

Genellikle tanınmış kişilere karşı yapılan bir uygulamadır. Tanınmış kişileri yıpratmak, buldukları mevkilerdeki itibarlarını sarsmak için kullanılır. Bu alanda en çok rastlanılan etik ihlalleri, kişilerin özel yaşamlarının deşifre edilmesidir. Yıllar önce gizli çekilen video görüntüleri, kritik zamanlarda İnternet’te yayımlanarak ilgili kişilerin ya da mensubu buldukları kurum, kuruluş ya da organizasyonların kamuoyu önünde yıpratılması hedeflenir.

Geçmişte bir muhalefet parti genel başkanı, kendisine ait gizli video görüntülerinin İnternet’te yayınlanması sonucunda istifa etmek zorunda kalmıştır.

Nitekim 2011 genel seçimleri öncesinde bir partinin üst yöneticilerinin bir kısmı seks skandallarına karışıklarına dair görüntülerinin İnternet'te yayınlanmış olması, bazı medya organlarında "... seks baronları resmen milletvekili adayları" biçiminde verilmiştir. Bu gelişmeler sonucu, bazı çevrelerce söz konusu partinin önemli sayılacak oy kaybına uğradığı, bir görüş olarak sunulmuştur.

İçeriğin Asıl Kaynağının Gösterilmemesi

Bazı basın mensupları çeşitli kelime oyunları ile haberin kaynağını vermeden İnternet Haberciliğinde etik ihlallerini bilerek sürdürmektedirler. Yukarıda ÖSYM Başkanı Prof. Dr. Ali Demir'in emekli olduğunda 4100 TL emeklilik maaşı alabilmek için en az 6 ay başkanlığı sürdürmesi gerektiğine dair haber, haberin asıl kaynağı belirtilmeden verilmiştir. Haberi yapan muhabir yasal sorumluluktan kaçınmak için de "ÖSYM Başkanı Ali Demir'in istifaya yanaşmamasının ilginç bir nedeni olduğu iddia edildi" ifadeleri ile verilmektedir. Bu haberde *iddia* kelimesinin kullanılması, muhabirin sorumluluktan kaçınması olarak değerlendirilebilir.

Üretilen İçeriklerin Olgunlaşmadan Yayımlanması

Türkiye'de İnternet yayıncılığında sık işlenen bir diğer yanlış davranış, üretilen içeriklerin olgunlaşmadan medya ortamlarına taşınmasıdır. Olgunlaşmayan haberler haliyle ham kalmaktadır ve doğruluğu da teyit edilmeyebilmektedir. Bu tür bir etik ihlalinin temelinde dalgalandırıcı (sansasyonel) haber üretememe kaygısı yatmaktadır. Muhabirler ses getirecek bir haber peşinde koşarlar. Çünkü böyle bir haber sonucunda da maaşları ve haber başına aldıkları primleri artabilir. Dalgalandırıcı haber sayesinde kısa sürede tanınabilme fırsatını yakalayabilirler. Bu yüzden meydana gelen bir olay karşısında kulaktan aldıkları bilgileri hemen medya ortamlarına servis yapabilmektedirler. Bu haberler yüzünden bazı kişilik haklarına tecavüzler söz konusu olabilmektedir.

Manşetten Verilen Başlıkların Belirsizleşmesi ve Zorunlu Reklama Maruz Bırakılmak

İnternet yayıncılığında manşetten verilen birçok başlığın merak uyandırmak amacıyla belirsizlik içerdiği görülmektedir. Önceleri başlık okunduğunda makalenin içeriği hakkında bir fikir sahibi olunabiliyordu. Bu sayede okuyucu eğer o başlık kendisini ilgilendirmiyorsa, o yazıyı okuma gereği duymayabiliyordu. Ancak, İnternet yayıncılığında son yıllarda moda haline gelen bir uygulama yaşanmaktadır. Çevrimiçi gazeteye öyle manşetler atılıyor ki insanlar meraklarından mutlaka o linki tıklayıp bir alt sayfaya girmek durumunda kalabilmektedirler. Bir alt sayfada haberin detayını gördüklerinde de hayal kırıklığına uğrayıp o sayfadan ayrılmaktadırlar. Okuyucu için bu bir zaman kaybıdır. Manşette bakıldığında yazının içeriğini tahmin edebilmelidir. Bu tür tasarruflar da okuyucunun zamanını çaldığı için etik değildir. Peki, gazeteler neden böyle bir yolu tercih etmektedirler? sorusu akla gelebilir. Burada hissettirilmemeye çalışılan gizli bir reklam sunumu yapılabilmektedir. Gazeteler ana sayfaya daha fazla haber sığdırmak için bazı reklamları daha alt sayfalara yerleştirmektedirler. Hatta alt linke girildiğinde okunacak habere hemen ulaşmak mümkün olmayabilmektedir. Birkaç saniye süren ve ekranı tümünden kaplayan bazı reklamlar okuyucuya sunulabilmektedir. Reklamın sağ üst köşesine de *Reklamı Geç* linki konularak, okuyucu istemezse reklamı pas geçme hakkı tanındığı izlenimi vermeye çalışılmaktadır. Genelde bu tür reklamlar 10 saniyenin altında gösterilmektedir. O sayfa pas geçilene kadar, reklamlarla verilmek istenen görüntü ve mesaj zoraki seyrettirilmektedir. Okuyucuya zorunlu reklam seyrettirilmesi de etik değildir.

Dilin Özensiz Kullanılması

İnternet yayıncılığında karşılaşılan diğer bir sorun da dilin özensiz kullanılmasıdır. Bazı internet gazeteleri bu konuda birçok hatalar yapabilmektedir. Haber yarışı yüzünden makaleler ve haberler editörler tarafından yeterince incelenmeden, yayına sokulabilmektedir. Birkaç örnek vermek gerekirse, metin içerisinde "Gemi personelleri", "Mevzuatlar", "Uçaktaki üç mürettebat öldü", "Bu bilgilere haiz kişiler" vb. dilbilgisi hataları yapılabilmektedir. "*Personel*" ve "*Mevzuat*" kelimelerinin kendileri zaten çoğuldur. Dolayısıyla "*Gemi Personeli*", "*Mevzuat*" biçiminde kullanılmaları gerekir. "*Mürettebat*" kelimesi de birden fazla

kişiden oluşan topluluğu ifade eder. Örneğin uçak mürettebatı denildiğinde pilotlar, hostesler, vb. personel akla gelir. Bu nedenle "Uçaktaki mürettebattan üç kişi öldü" şeklinde kullanılması gerekir. Türkçede "haiz" kelimesi akuzatiftir. Yani ismin i halini alır. Cümlenin doğru hali "Bu bilgileri haiz kişiler" şeklindedir. Daha birçok dil bilgisi hataları ile karşılaşılabilir.

İnternet yayıncılığında dilin özensiz kullanılması etiksel bir problem midir? sorusuna verilecek cevap "Evet" olmalıdır. Çünkü okuyucunun kelimeleri ve ifadeleri yanlış kullanmalarına sebebiyet verilmektedir.

İLGİLİ MEVZUAT

1. İçerik sağlayıcı, yer sağlayıcı, erişim sağlayıcı ve toplu kullanım sağlayıcıların yükümlülük ve sorumlulukları ile internet ortamında işlenen belirli suçlarla içerik, yer ve erişim sağlayıcıları üzerinden mücadeleye ilişkin esas ve usuller; 04.05.2007 tarihinde kabul edilen 5651 sayılı "İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun" ile sağlanmaktadır.
2. Kişi hak ve özgürlüklerini, kamu düzen ve güvenliğini, hukuk devletini, kamu sağlığını ve çevreyi, toplum barışını korumak, suç işlenmesini engellemek amacıyla 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı "Türk Ceza Kanunu" yayımlanmıştır. "İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun" hangi suçların "Türk Ceza Kanunu" kapsamında değerlendirileceği de belirtilmiştir. Örneğin, İntihara yönlendirme (madde 84), Çocukların cinsel istismarı (madde 103, birinci fıkra), Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanılmasını kolaylaştırma (madde 190), Sağlık için tehlikeli madde temini (madde 194), Müstehcenlik (madde 226), Fuhuş (madde 227), Kumar oynanması için yer ve imkân sağlama (madde 228) suçlarının tespiti halinde, İnternet ortamında yapılan yayınlarla ilgili olarak erişimin engellenmesine karar verilebilmektedir.
3. Basın özgürlüğünü ve bu özgürlüğün kullanımı ile ilgili kanun ise 09.06.2004 tarihinde kabul edilen 5187 sayılı "Basın Kanunudur".
4. Radyo, televizyon ve isteğe bağlı yayın hizmetlerinin düzenlenmesi ve denetlenmesi, ifade ve haber alma özgürlüğünün sağlanması, medya hizmet sağlayıcılarının idarî, malî

ve teknik yapıları ve yükümlülükleri ile Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun kuruluşu, teşkilâtı, görev, yetki ve sorumluluklarına ilişkin usul ve esasları belirlemek için 15.02.2011 tarihinde kabul edilen 6112 sayılı "*Radyo Ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun*" yayınlanmıştır.

Yukarıdaki kanunlar kapsamında çeşitli yönetmelikler de yayımlanmış ya da yayımlanmaktadır. 6112 sayılı Kanun 2011 yılı içinde yayımlanmasına karşın metin içerisinde İnternet üzerinden radyo ve televizyon yayınlarının yapılması ile ilgili hükümler taşımaması dikkat çekicidir. Bu durum bir eksiklik olarak değerlendirilmektedir. Bazı özel şirketler radyo ve televizyon yayınlarını sadece İnternet üzerinden yayınladıklarında ne tür mevzuatın uygulanacağı konusunda değişik görüşler ortaya çıkabilecektir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

- Özel yaşamın deşifre edilmesi türü yayınlar için caydırıcı tedbirler alınmalıdır.
- Manşetlerde içeriğin ne olduğu belirsizliğinin önüne geçilmelidir. Bu da ancak mevzuat düzenlemesi ile sağlanabilir.
- Etik ihlali yapan medya mensubunun yaptığı tasarruf, çoğunlukla yanına kar kalmaktadır. Bazı muhabirler kaynağını araştırmadan yaptıkları haber ve programlarda "*İddia edildiğine göre...*" ifadesini kullanarak, sorumluluktan kaçınmayı tercih edebilmektedirler. Medya mensupları bu gücü, Basın Kanununun 12. Maddesinde yer alan "*Haber kaynağı*" başlığı altında yer alan hükümden almaktadır. *Çünkü 12. Madde "Süreli yayın sahibi, sorumlu müdür ve eser sahibi, bilgi ve belge dâhil her türlü haber kaynaklarını açıklamaya ve bu konuda tanıklık yapmaya zorlanamaz"* ifadesini içermektedir. Maalesef bazı medya mensupları bu hükmün gölgesinde, birçok etik ihlalleri yapabilmektedir. Bu madde revize edilmeli ve medya mensuplarının haber kaynağını net belirtmeleri sağlanmalıdır. 4982 sayılı "*Bilgi Edinme Kanunu*" kapsamında haber kaynağının tespiti ise zaman kaybı doğurmaktadır.
- İnternet yayıncılığında okuyucu genelde zorunlu reklam seyrettirilmeye yönlendirilmektedir. Bu uygulamadan vazgeçilmelidir. Reklamlar linke basıldığında tüm ekranı kaplamamalıdır. Reklamlar alt linklerde oluşturulacak

sütunların belirli kısımlarında haberin yanında verilebilir. İsteyen okuyucu ilgili reklamı tıklayarak daha fazla bilgi edinebilir. Zorunlu reklam seyrettirme tasarrufundan vazgeçirecek mevzuat düzenlemesi yapılmalıdır.

- İnternet yayıncılığı hızla gelişirken farklı etik ihlalleri ile karşılaşmayı da beraberinde getirmektedir. Kişi hak ve hürriyetlerini zedeleyen, kamuoyu önünde küçük düşüren İnternet üzerinden yapılan etik ihlalleri için tekzip işlemleri kolay yapılamamaktadır ya da mağdur olanlar bu yolla haklarını arama külfeti içerisine girmek istemeyebilmektedir.
- "Düzeltilme ve Cevap" hakkı *Basın Kanununda* 14. Madde kapsamında ele alınmaktadır. 5651 sayılı *İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanunun* 9. Maddesinde ise "İçeriğin yayından çıkarılması ve cevap hakkı" başlığı ile hak ihlaline uğramış kişilerin takip etmeleri gereken usulleri belirlenmiştir. 6112 sayılı *Radyo Ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanunun* 18. Maddesinde de "Düzeltilme ve cevap hakkı" ile ilgili işlemlerin nasıl yapılacağı açıklanmıştır. Tekzip ile ilgili bu maddeler, farklı ifadeler içermektedir. Bu noktada şu soru akla gelebilir. Sadece İnternet üzerinden yayın yapan bir televizyon için hangi mevzuattaki Düzeltilme ve Cevap Hakkı kullanılacaktır? Maalesef aynı konuda yayımlanmış mevzuat içinde entegre söz konusu değildir ve bu yüzden mahkemeler takip edecekleri mevzuat konusunda çelişkiye düşebilirler. Dolayısıyla kanunlar tekzip işlemini daha da hızlandıracak biçimde yeniden düzenlenmelidir.
- İnternet yayıncılığında Türkçenin kullanımına azami özen gösterilmesi için yayın yapan kuruluşların bünyesinde İletişim Fakülteleri mezunu bir editörün bulundurulması zorunluluğu getirilmelidir. İnternet yayıncılığında Türkçeyi yanlış kullananların tespiti halinde cezai işlem yapabilecek düzenlemeler getirilmelidir.

KAYNAKÇA

DİRİNİ, İlden, (2011), Yeni Medya, <http://yenimedya.wordpress.com/2011/06/06/yeni-medya-etik-ilkeler-etik-2-0/>, (Erişme tarihi: 11.08.2011).

Varol, A. "İnternet Yayıncılığında Etiksel Sorunlar", II. Medya ve Etik Sempozyumu, Fırat Üniversitesi, 13-15 Ekim 2011, Bildiri Cdsi, Elazığ

HABER SARAYI (2011), <http://www.habersarayi.com/teknoloji/teknoloji/2781-tivibu-nedir-tivibu-nasil-kullanilir.html>, (Erişme tarihi: 10.08.2011).

MEMURLAR.NET, (2011), <http://www.memurlar.net/haber/202430/>, Erişme tarihi: 10.08.2011).

ÖSYM, (2011), <http://www.osym.gov.tr/belge/1-12630/basin-aciklamasi-10082011.html>, (Erişme tarihi: 11.08.2011).

TÜRKÇE BİLGİ (2011), <http://www.turkcebilgi.com/televizyon/ansiklopedi>, (Erişim tarihi: 10.08.2011).

VATAN GAZETESİ, (2011), Kıyak Emeklilik Peşinde, <http://haber.gazetevatan.com/ali-demir-kiyak-emeklilik-pesinde/393125/1/Gundem>, (Erişim tarihi: 10.08.2011).

VAROL, Asaf (2003) **Dünden Bugüne Fırat Televizyonu**, Fırat Üniversitesi, İletişim Fakültesi Dekanlığı Yayını, Elazığ

VAROL, Asaf (2009), "Yerel Medyada Etik", **Medya ve Etik Sempozyumu**, 7-9 Ekim 2009, Bildiriler Kitabı Cdsi.